

N:o 10.

Ank. till Riksd. kansli den 9 mars 1893, kl. 6 e. m.

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.

Uti en till Andra Kammarens tredje tillfälliga utskott remitterad motion, n:o 3, föreslår herr *Ernst Beckman*, »att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk »arbetsstatistik» samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas vara påkallade».

Motionären inleder sin framställning med Louis de Geers yttrande: »Den viktigaste fråga, vår statskonst har att lösa, är förbättrandet af arbetsklassens vilkor», och anför vidare såsom skäl för sitt förslag följande.

Uppenbart är, att ett af grundvilkoren för lagstiftningens framgångsrika ingripande på detta område är en fullständig och korrekt kännedom om de förhållanden, för hvilka dess bistånd påkallas. Endast om lagstiftaren känner tillståndet, sådant det verkligen är, kan han hoppas att träffa det rätta.

Det material, som hittills förelegat för bedömande af »arbetarefrågans» mångfald af invecklade och svårlösta problem, har varit allt annat än tillfredsställande. Värderikt statistiskt material har onekligen samlats af

de s. k. arbetarekomitéerna, tillsatta för att afgifva förslag rörande arbetareförsäkring af olika slag, yrkesinspektion, skyddsåtgärder mot olycksfall i arbetet, uppmuntrande af hjälpkassaväsendet, reglering af arbetstiden för minderåriga m. m. Men det ligger i sakens natur, att den metod, som i följd af omständigheterna så godt som uteslutande begagnats vid dessa komitéers undersökningar — utsändandet af tabell- och frågeformulär — icke kan i och för sig medföra ett tillfredsställande resultat. I andra länder pläga regeringskommissionerna söka vinna nödiga upplysningar äfven genom upptagande af vittnesmål samt genom utsändande af särskilda sakkunniga ombud för att på ort och ställe utföra mera detaljerade undersökningar och kontrollera halten af de svar, som lemnats på möjligen utsända frågeformulär.

Men icke ens då metoden för materialets uppsamlande är den allra bästa, lär en tillräcklig belysning af de industriella förhållandena kunna vinnas genom komitéer, som kanske tillsättas efter långa mellantider och som i följd af sina speciella uppdrag äro bundna inom jmförelsevis tränga gränser, samt icke kunna påräkna ett tillräckligt antal sakkunniga biträden, som erhållit nödig föregående utbildning, för anställande af de svåra, grannliga och omsorgsfulla undersökningar, dem man måste lägga till grund för ett rätt bedömande af de sociala frågorna.

Med de ständiga förändringar, som ega rum på det ekonomiska och industriella området, är det uppenbarligen icke nog med en socialstatistisk belysning för en gång af vissa förhållanden. Det behöfves dels en fortlöpande, mera allmän statistik, dels mångsidiga, efter vissa mellantider upprepade detaljundersökningar, hvilka senare helst böra utföras af sakkunniga ombud och naturligen icke afse alla landets industriella inrättningar, utan blott någon viss grupp eller ett visst antal inom en viss grupp; vid dessa slag af sociala enquêtes är det nemligen långt viktigare att erhålla väl kontrollerade uppgifter från ett mindre antal — förutsatt att det icke är allt för begränsadt — än mera allmänt hållna och mindre noggranna uppgifter från ett större.

Ämnet för denna socialstatistik kan sägas sönderfalla i två hufvud-delar: en som behandlar de spörsmål, hvilka pläga sammanfattas under benämningen »arbetarefrågan», en annan som behandlar industriens ställning, för så vidt den röner inflytande af den socialekonomiska lagstiftningen.

Bland uppgifter hörande till den förre gruppen må nämnas: antalet i de särskilda yrkena anstälde arbetare, fördelade efter ålder, kön och civilstånd; aflöning och aflöningssätt (tidlön, med eller utan premie, styckelön, andel i vinsten o. s. v.), arbetstiden; arbetslokalernas tillstånd,

helsovådliga inflytelser m. m.; arbetarens utgifter för sitt uppehälle; födans beskaffenhet; livsmedelsprisen; bostadsfrågan; hustruns sysselsättning utom hemmet; arbetslöshet; strejker; olycksfall i arbetet; sparkassor och insättningar i sparbanker; kooperativa företag; inrättningar till främjande af arbetsklassens materiella, intellektuella och moraliska fromma o. s. v.

Till den senare gruppen höra sådana uppgifter rörande affärsställningen inom de olika industrigrenarne, hvarigenom lagstiftaren sättes i tillfälle att bedöma i hvad mån åtgärder, som medföra en ökning i produktionskostnaderna, kunna vidtagas, utan att derigenom möjligheten att bestå i konkurrensen allt för mycket försvåras eller rent af omintetgöras.

Motionären öfvergår derefter till en kort historik öfver hvad som i andra länder gjorts för åstadkommande af en arbetsstatistik.

Det praktiska *amerikanska folket* har på detta område gått i spetsen. År 1867 tillsattes i *Massachusetts* en komité för att anställa undersökningar rörande arbetstiden, »särskildt med hänsyn till dess inflytande på de arbetande klassernas uppfostran, sociala och sanitära förhållanden, samt till en jemn utveckling af samhällets industriella intressen». Denna komité uttalade sig för inrättandet af en statistisk byrå för samlandet af alla de data, som kunde anses inverka på arbetsklassens läge och industriens förhållanden i socialt hänseende. I öfverensstämmelse härmed inrättades 1869 den första byrå för arbetarstatistik, Bureau of statistics of Labor.

Enligt lagens ordalydelse är det byråns pligt att samla, ordna, systematisera och i årligen till lagstiftande församlingen afgifna berättelser framlägga statistiska data rörande alla grenar af arbete inom staten, särskildt med hänsyn till de arbetande klassernas uppfostran, deras kommersiella, industriella och sanitära tillstånd, samt till industriens varaktiga bästa. Byrån får icke föra någon viss åsigts talan, utan endast framlägga de vetenskapliga resultaten af opartiska undersökningar.

Liknande byråer hafva senare inrättats i ett flertal af Unionens stater. Motionären anger stiftelseåren för dylika inrättningar i icke mindre än 27 af Nordamerikas förenta stater. I spetsen för hvarje byrå står en chef, vanligen kallad »commissioner», hvilken har under sig tre till fem ordinarie biträden, hvarjemte han eger rätt att anställa särskilda sakkunnige agenter, »experts», samt annat tillfälligt biträde.

År 1884 upprättades i Washington en särskild Bureau of Labor statistics för hela Unionen. 1888 förvandlades densamma till ett oberoende embetsverk, Förenta staternas Department of Labor.

Departementets åliggande, enligt lagen af den 13 juni 1888, är att samla och sprida bland Förenta staternas folk nyttiga upplysningar »rörande arbetarefrågor, detta ord taget i dess mest allmänna och omfattande bemärkelse, särskildt arbetets förhållande till kapitalet, arbetstid, manliga och qvinliga arbetares aflöning, samt medlen att främja de arbetande klassernas materiella, sociala, intellektuella och moraliska välfärd».

I den instruktion, som i samma lag meddelas åt chefen, heter det bland annat: det åligger honom att, när helst industriella växlingar göra en sådan undersökning af vigt, utröna produktionskostnaden i de förnämsta industriländerna för sådana artiklar, som i Förenta staterna äro belagda med tull, och skall i produktionskostnaden särskildt upptagas aflöningar, daglig arbetstid, jämförelse af lefnadskostnaderna m. m. samt industriidkarne tillfallande vinst på tillverkningen. Äfven skall han anställa undersökningar rörande »ringar» och andra associationer af arbetsgifvare eller arbetare, samt det inflytande de öfva på produktionen och varornas pris. På vissa tider, som dock icke må infalla närmare hvarandra än minst två år, skall han afgifva berättelse om det allmänna tillståndet i fråga om produktionsförhållandena inom de ledande industrierna. Slutligen åligger det honom särskildt att undersöka orsakerna och förloppet af tvister och stridigheter mellan arbetare och arbetsgifvare, der de synas egnade att göra afbräck i befolkningens välbefinnande inom de särskilda staterna.

Departementets hittills offentliggjorda, lika omfångsrika som upplysande berättelser behandla följande ämnen: industriella kriser från 1837 till 1886; fångarbete; arbeterskor i stora städer; strejker och stängningar 1881—86; arbetare vid jernvägar; produktionskostnader för jern, stål, stenkol, koks, glas, bomulls-, ylle-, siden- och linnevaror.

Bland de frågor, som utgjort föremål för undersökningar från byråerna inom de enskilda staterna, må nämnas: barns användande i fabriker; bostadsförhållandena bland arbetare i städerna; arbetstid och arbetslön; strejker; förliknings- och skiljenämnder; kooperativa företag; arbetslöshet; vissa yrkens inflytande på qvinliga arbetares helsotillstånd; olycksfall; grufarbete; söndagsarbete — och ett stort antal mer och mindre viktiga förhållanden af socialt intresse.

För att underlätta erhållandet af alla dessa olikartade uppgifter ega byråerna i vissa stater icke blott att upptaga vittnesmål, utan också att med böter belägga vägran att lemna begärda upplysningar.

Byråernas omkostnader vexla i hög grad: från 3,200 dollars i Colorado till 25,000 dollars i New-York. Utgifterna för the Department of Labor uppgingo 1891 till 168,270 dollars.

År 1886 följde *England* i Förenta staternas fotspår genom inrättande af en särskild arbetsbyrå inom the Board of Trade. Vid byrån, som närmast sorterar under en understatssekreterare, chef för handelskollegiets statistiska afdelning, anställdes en särskild »arbetskorrespondent», utgången ur arbetarnes egna led. Dessa båda högre tjänstemän erhöilo först tre och sedermera ytterligare sex biträden.

Bland de berättelser, som utgått från byrån, märkas berättelse om yrkesföreningarna 1887—91, strejker och stängningar 1888—90, lönestatistik 1830—86, arbetstider hvart tionde år 1850—90, lefnadskostnader för arbetare inom vissa yrken, berättelse om det s. k. »utsvettningssystemet i östra London och i Leeds m. fl.

En alldeles särskild ställning intager det i *Schweiz* inrättade »arbetarsekreteriatet», Schweizerisches Arbeitersekreteriat. Det är en af arbetareföreningarna sjelfva skapad arbetsstatistisk byrå, som erhåller statsbidrag och samarbetar med statsmyndigheterna. Arbetssekreteraren tillsättes för tre år af styrelsen för allmänna Schweiziska arbetareförbundet, en sammanlutning af arbetareföreningar utan hänsyn till politisk eller religiös åskådning och öppen för alla, blott med det vilkor, att den inträdessökande föreningens flertal utgöres af schweizare. Sekreteraren har två ordinarie biträden och aflönas med fyratusen tvåhundra francs. Staten lemnar ett årligt bidrag af tjugutusen francs.

Det åligger sekreteraren att icke blott tillhandagå förbundets styrelse, utan äfven regeringen; han skall »stå till schweiziska förbundsrådets förfogande» vid undersökningar rörande arbetareförhållanden samt med socialstatistiska bearbetningar och utlåtanden. För detta ändamål eger han att omedelbart begära upplysningar från myndigheter, föreningar och privata personer. Programmet för arbetssekreteriatets verksamhet upptager särskildt: lönestatistik, redogörelse för hjälpkassor, enquêter bland arbetare för lagstiftningsåtgärder, som beröra yrkena, samt undersökning rörande sömmerskors och andra qvinliga arbetares läge.

I *Frankrike* inrättades 1891 efter amerikanskt mönster en statsbyrå, Office du travail, för samlande och offentliggörande af socialstatistik och verkställande af undersökningar rörande arbetarefrågor. Byrån skall »samla, ordna och publicera alla upplysningar rörande arbetet, särskildt med hänsyn till produktionens ställning och utveckling, arbetets organisation och arbetslönerna, arbetets förhållande till kapitalet, arbetsvilkoren samt jämförelse mellan arbetarnes ställning i Frankrike och utlandet». Byråns anslag utgör 152,000 francs. Den hör under handelsministeriet och ledes af en dirigent, som till sitt biträde har elfva tjänstemän.

I likhet med dess amerikanska förebilder lägger den franska byrån

synnerlig vigt vid den personliga undersökningen på ort och ställe, det arbete, som tillhör dess s. k. yttre tjänstgöring, service exterieur, hvilken utföres af »délégués» och »missionaires», fast anställda eller tillfälliga, sakkunnige medarbetare, motsvarande de amerikanska agenterna och »experts». Byrån utgifver en periodisk publikation: Bulletin de l'office du travail.

Äfven *Tyskland* har på allra sista tiden sett sig nödsakadt att vidtaga särskilda anordningar för erhållandet af en tillfredsställande socialstatistik. Genom ett regulativ af den 1 april 1892 bestämdes inrättandet af en kommission för arbetarestatistik med särskildt hänsyn till den arbetarelagstiftning, der tyska riket gått i spetsen. Kommissionen består af ordförande och tolf medlemmar. Ordföranden och en medlem, som skall vara embetsman i statistiska byrån, utses af rikskansleren. Af öfriga medlemmar utser förbundsrådet fem och riksdagen sex. Kommissionen kan knappast sägas ega något sjelfständigt initiativ af samma slag som i de länder, der verkliga byråer för arbetsstatistik äro inrättade; den har blott att afgifva förslag rörande sin verksamhet samt på uppdrag af rikskansleren verkställa undersökningar och bearbeta det samlade materialet och sammanfatta berättelser rörande undersökningarnas resultat. Utom sina ordinarie medlemmar kan kommissionen äfven inkalla adjungerade ledamöter, arbetare och arbetsgifvare i lika antal.

Af det föregående, säger motionären, framgår, att man på senare åren ej blott i Amerika utan äfven inom vår verldsdel allt allmänare visat sig inse outhärligheten för vår tids sociala lagstiftning af en särskild socialstatistik, hvars metod och mål icke sammanfaller med den allmänna befolknings-, handels- och industristatistiken, äfven om de båda i vissa delar stå hvarandra mycket nära.

Det är emellertid icke blott för nyssnämnda lagstiftning som denna statistik är outhärlig. Den är lika nödvändig för de enskilda sträfvanden, hvilka jemtes med lagstiftningen arbeta för en fredlig lösning af den sociala frågan. Äfven de trefva i mörkret, om de ej till sin vägledning ega denna statistiks uppgifter. Och det ligger i sakens natur, att de undersökningar, hvarom här är fråga, endast i ett fåtal fall kunna framgångsrikt utföras på enskildt initiativ, såsom exempelvis i vårt land blifvit försökt genom den Lorénska stiftelsen, hvilken bland annat låtit samla en del socialstatistiskt material om vissa slag af jordbruksarbetare och tjänare. Endast staten kan utföra det ifrågavarande statistiska arbetet på sådant sätt och i sådan omfattning, att det verkligen fyller sin bestämmelse.

Huruvida denna socialstatistik och de detaljundersökningar, som måste förbindas med densamma, lämpligast böra läggas till en särskild afdelning af något bland de embetsverk, som redan ega att samla statistiska uppgifter af beslägtad natur eller till en oberoende byrå, lärer icke kunna afgöras utan en mera omfattande utredning. I de främmande länder, der man egnat största uppmärksamheten åt arbetarestatistiken, har man föredragit att för densamma inrätta särskilda byråer; men å andra sidan låter det ju tänka sig, att hos oss, med våra jemförelsevis smärre industriella förhållanden, hänsyn till kostnaden kan göra det önskvärdt och möjligt att söka vinna målet utan att inrätta en oberoende byrå. Men af stor vikt är, att i hvilketdera fallet som helst metoden för primäruppgifternas insamlade icke inskränkes till den nu vanliga, tabell- och frågeformulär, utan att särskild vikt lägges vid undersökningars verkställande på platsen genom sakkunniga personer.

Det behöfver knappast erinras derom, att upprättandet af en verklig arbetsstatistik, som opartiskt framlägger upplysningar, som äro af vikt för den sociala frågans rätta bedömande, är en af dessa neutrala åtgärder, som är af lika stor betydelse för alla dem, som insett de sociala problemens vikt, alldeles oberoende af de olika tankar man må hysa angående rätta vägen till deras lösning.

Motionären uttalar sin öfvertygelse att samhället begår en försunmelse, som i framtiden kan komma att hämnas sig, om det icke i tid söker vinna en klar uppfattning af hithörande frågors innebörd. Det förslag, han nu framlägger, är i egentligaste mening ett förslag i syfte att möjliggöra en sådan pröfning; den kan icke med framgång företagas utan en noggrann, opartisk och mångsidig arbetsstatistik.

Till den af motionären lemnade framställningen om hvad som i olika länder gjorts för åstadkommande af en arbetsstatistik må följande tillfogas.

Den tyska kommissionen för arbetsstatistik började sin verksamhet den 23 juni förlidet år. Af rikskansleren var den då förelagd uppgiften att yttra sig öfver undersökningar beträffande arbetstiden inom bagare- och konditoriyrkena samt qvarn- och handelsyrket. Tre skilda frågeformulär utarbetades att föreläggas arbetsgifvare och arbetare till lika antal. Frågeformulären skulle icke tillställas alla inrättningar af dessa slag, utan ungefär 10 procent af dem, fördelade i stora, medelstora och små städer samt byar inom de olika förbundsstaterna. Stor omsorg skulle nedläggas på

denna fördelning, så att de inkomna svaren kunde betraktas som typiska. På de ställen, der förfrågningar skulle göras, skulle svar affordras alla arbetsgifvarne. Största svårigheten ansågs ligga uti valet af de arbetare och arbetarekorporationer, som skulle tillfrågas. Något muntligt förhör var ej än påtänkt.

Innevarande år har i *England* den förut under the commercial department of the board of trade lydande arbetsbyrån väsentligt utvidgats och ett skildt embetsverk, the Labor department, bildats under öfverinseende af the Board of Trade. Under chefen, the commissioner, som är en framstående statistiker, lyda närmast fyra tjänstemän, chief labour correspondents, som äro valda med tanke på närmare bekantskap med arbetsförhållandena och bland hvilka en är qvinna; derefter kommer ett trettiotal andra tjänstemän och korrespondenter i de större städerna. — Enligt regeringens förslag skall the Labor department, utöfver det slag undersökningar, som hittills varit föremål för arbetsbyråns handläggning, utgifva en periodisk skrift med upplysningar till arbetsklassens tjänst om yrkenas ställning och arbetsmarknaden i olika delar af landet, statistik öfver pris, produktion, import, export, emigration och immigration med mera dylikt. Det skall vidare utföra speciellare undersökningar af frågor rörande arbetareintressen, af arbetets växlingar under olika årstider, anställa sanitära undersökningar och dylikt samt slutligen befordra populariseringen och spridandet af officiella meddelanden och statistik. — Handelsministern Mundella framhåller i sin inlägga till regeringen i ämnet vigten af att arbetet utföres af fullt tränade statistiker, så att siffrorna blifva tillförlitliga och opartiska, och påpekar i detta syfte nödvändigheten att arbetet utföres oafbrutet af ett stadigvarande embetsverk och uppgifterna icke ställas för detta embetsverk helt tvärt med yrkande på hastigt svar, utan efter omsorgsfullt utarbetad plan och utsträckt öfver lämpligt afpassad tid.

I vårt land hafva de komitéer, som de senaste årtiondena varit tillsatta för utredning af arbetsförhållanden, varit tvungna att genom tillfälliga undersökningar söka skaffa sig en del arbetsstatistiska data. Oaktadt de nedlagt stor omsorg på denna viktiga del af sin utredning och resultaten delvis öfverstigit hvad man kunnat hoppas af sådana fristående försök, hafva dessa komitéer icke kunnat undgå att känna bristen af systematiska, under längre tid genomförda undersökningar. 1884 års arbetarförsäkringskomité yttrar:

»Enär statistiska undersökningar öfver arbetareförhållanden, hvilka i flera främmande länder intaga en så viktig plats, hos oss nästan alldeles

saknas, har komitén på de spörsmål, dess uppdrag omfattar, sett sig nödsakad att i första hand införskaffa erforderliga uppgifter, hvilket, såsom är lätt förklarligt, varit förenadt med ej obetydliga svårigheter och föranledt en ganska stor tidsutdrägt i komiténs arbeten.» — Efter att hafva prisat den beredvillighet, hvarmed såväl myndigheter som arbetsgifvare gått komitén till handa, yttrar den: »Det är dock gifvet att för det fulla gagnet af dylika utredningar erfordras, att de fortsättas under längre tidsrymder eller åtminstone periodiskt förnyas.»

De viktigare af dessa tidigare svenska komitéarbeten äro följande:

1875 års komité för att utarbete en författning angående barns och yngre personers antagande och användande i fabriks- och handtverksarbete uppgjorde frågeformulär rörande antalet minderåriga arbetare i de olika årsklasserna, såväl manliga som qvinliga, antalet handtlångare, som ej behöfde yrkesskicklighet, arbetstidens längd och fördelning, arbetsförtjenst, sättet för dess utgående med mera dylikt, hvarjemte 18 speciella frågor ingingo i formulären. Formulären tillställes länsstyrelsen för att genom dess föranstaltande varda för besvarande öfversända till samtliga idkare af fabriksrörelse eller bergsbruk. Derjemte sökte komitén genom samtal och skriftvexling med personer, som ur skilda synpunkter ansetts vara intresserade af frågorna, inhemta den för en ojäfvig pröfning erforderliga sakkännen. Sålunda hördes industriidkare, arbetare, prester, läkare, folkskolelärare och inspektörer. Vidare besökte komitén fabriker och aftonskolor för att genom okulär besigtning vidga sin personliga kännedom om förhållandena. Komitén klagar öfver att materialet ej kunde blifva fullständigt eller i alla delar tillförlitligt, men anser att undersökningen slog öfver förväntan väl ut.

1884 års arbetareförsäkringskomité lät utföra än större arbetsstatistiska arbeten. På dess initiativ insamlades uppgifter å alla olycksfall i arbetet i vårt land från den 1 mars—31 augusti 1885. För att komplettera undersökningen, och då för tidsbesparings skull komitén ej ansåg sig böra utsträcka den utöfver sistnämnda tidpunkt, sökte komitén erhålla del af de olycksfall, som i vissa yrken egt rum den 1 september 1884—28 februari 1885, oaktadt denna tidrymd redan till större delen var tilländalupen vid formulärens utsändande. 35,208 frågeformulär af 7 olika slag jemte reservblanketter utsändes till arbetsgifvare inom industrien, jordbruket, sjöfarten och annan transportrörelse, samt till lots-, tull-, skogs-, fångvårds-, post- och telegraufförvaltningarna, äfvensom till magistraterna i städerna och kommunalnämnderna. Cirka 84 procent af formulären återkommo med svar påtecknade.

För utrönande af de i fabriker, verkstäder och andra industriella rö-

relser då rådande förhållanden i fråga om åtgärder för att skydda arbetares lif och helsa uppsatte komitén ett formulär med 19 frågor härom och om arbetstidens längd, indelade i fyra afdelningar: a) antal arbetstimmar och deras fördelning, b) ventilation och uppvärmning m. m., c) skyddsåtgärder mot yttre skador vid arbete samt d) åtgärder mot menlig inverkan af dam, giftiga råämnen m. m. Komitén vände sig i första rummet till helsovårds- och kommunalnämnder med öfverlemnande af blanketter, deraf en del voro afsedda för af komitén namngifna fabriker eller rörelser, hvilka ansågos mest betydande eller mera helsofarliga. Särskildt skulle provinsial-, stads-, distrikts- och fabriksläkare tillfrågas. För grufdriften vände man sig till bergmästarne. 2,500 blanketter utsändes jemte reservblanketter. 1,964 återkommo med svar.

Komiténs hufvudomdöme om resultaten är redan ofvan angifvet.

1891 års komité för revision af förordningen angående minderårigas användande i arbete vid fabriker m. m. utarbetade: 1) tabellblanketter angående antalet arbetare, arbetstiden och dess fördelning, arbetsförtjensten m. m., att af arbetsgifvaren ifyllas, och 2) frågeformulär uti 13 punkter för såväl arbetsgifvare, fabriks-, handtverks- och arbetareföreningar som helsovårds- (kommunal-) nämnder, skolråd och bergmästare. Förteckningar uppgjordes öfver arbetsställen inom hvarje län med ledning af arbetareförsäkringskomiténs liggare, handels-, läns- och adresskalendrar samt andra tillgängliga handlingar. Arbetsgifvarne tillställes tabellblanketterna genom helsovårds- och kommunalnämnderna, hvilka äfven anmodades att efter vederbörande läkares hörande sjelfva afgifva yttrande. Komitén vände sig till länsstyrelserna för erhållande af yttrande från de nämnda föreningarna och arbetarekorporationerna. Till skolråd, bergmästare och yrkesinspektörer vände komitén sig omedelbart. 8,523 listor utsändes, hvarå 6,326 svar inkommo.

I vissa delar af den officiella statistiken, Bergshandteringen, Fabriker och manufakturer, Jordbruk m. fl., möter man äfven en del, om ock helt knapphändiga uppgifter från arbetsstatistikens fält.

Med understöd af den på grund af Viktor Loréns testamente af 29 november 1885 stiftade »fonden för befrämjande af socialvetenskaper» hafva socialstatistiska undersökningar utförts. Bland dessa må nämnas:

Kapten *U. v. Feilitzen* 1888—92 om jordbruksarbetarnes ställning i Östergötland, Småland och Skåne. Resultaten hafva framlagts i tre häften om »Tjenare, statare och torpare» — i skrifter utgifna af Lorénska stiftelsen, n:is 1, 6 och 7. Författaren har der sökt att erhålla tillförlitliga muntliga upplysningar rörande ett större antal jordbruksarbetares bergningsförhållanden i allmänhet, dels också anordnat och meddelat kontrollerade räkenskaper öfver ett helt års inkomster och utgifter

hos ett par tiotal jordbruksarbetarefamiljer, samt med stöd af dessa räknenskaper gjort åtskilliga beräkningar rörande kosthållets tillräcklighet och dylikt. Hans arbeten utmynna i starkt framhållande af torpsystemets principiella fördelar och önskvärdheten af att dess nuvarande brister afhjelpas bland annat på grundvalen af en tidsenlig arrendelagstiftning.

E. O. Hultgren och *Ernst Långergren*, som i »Untersuchung über die Ernährung schwedischer Arbeiter bei frei gewählter Kost» — skrifter utgifna af Lorénska stiftelsen, n:o 4, — framlagt resultaten af verkställda undersökningar rörande de af 11 i Blekinge bosatta arbetare under en viss tid använda födoämnenas mängd och beskaffenhet, pris m. m.

Fil. kand. *Hj. Wallqvist* om »Bostadsförhållandena för de mindre bemedlade i Göteborg. Studie sommaren 1889» — skrifter utgifna af Lorénska stiftelsen, n:o 5.

Dr *David Bergström*, med flera (qvinliga) biträden, om qvinnoarbetets villkor i Stockholm, företrädesvis inom skrädleri och dermed beslägtade yrken. Resultatet föreligger icke ännu i tryck. Med anslag af Lorénska stiftelsen (2,000 kronor) pågår för närvarande en af Göteborgs arbetareförening anordnad undersökning rörande arbetareförhållandena i Göteborg.

På andra ställen i vårt land pågå dylika på enskildt initiativ igångsatta undersökningar. Äfven kommunala myndigheters pröfning hafva underställts ansökningar om medel för utförande af liknande arbetsstatistiska forskningar. Sålunda föreligger för närvarande en sådan fråga hos Göteborgs stadsfullmäktige, hvilka för ärendets utredning tillsatt en beredning. Här har särskildt frågan bragts på dagordningen med anledning af ifrågasatt understöd åt sysslolösa arbetare och på grund af önskvärdheten att kunna vinna klarhet huru mycket som är riktigt och behjertansvärdt uti de agitatoriska framställningar i detta afseende, som börja att äfven i vårt lands större städer blifva regel under vintrarna.

Motionären har med sådan omsorg och fullständighet såväl uppvisat behovet i våra dagar af en arbetsstatistik för lösandet af de på dagordningen stående sociala frågorna som framlagt de uppgifter, hvilka närmast höra under en sådan statistik, att utskottet kan med afseende härpå fatta sig kort.

Af den framställning, motionären gjort af arbetsstatistikens innebörd, framgår, att derunder inbegripas uppgifter af mycket olika natur. Insamlandet och bearbetandet af det härför erforderliga materialet måste

ske på mycket olika sätt och lämpas efter hvarje fall för sig. Man kan dock särskilja tre hufvudvägar, på hvilka målet kan vinnas.

England var på grund af sin högt utvecklade industri det första land, der behovet af en socialstatistik gjorde sig kämbart. Sedan århundradets början kan man ock säga, att England låtit hvarje steg på den sociala lagstiftningens bana föregås af en speciel undersökning af de sociala förutsättningarna därför. Detta har skett genom parlamentariska och regeringskommissioner med det s. k. vittnessystemet. Inför sittande kommission hafva före kallats från så vidsträckt och opartisk synpunkt som möjligt de mest sakkunnige i hvarje fråga, och genom korsförhör från medlemmarnes sida har man sökt utforska den före kallades åsigtter och uppfattning af förhållandena. Förfarandet är offentligt, och hvar och en, som ansett sig hafva något af vikt att framföra, har haft full frihet att yttra detta inför kommissionen. Alla yttranden upptecknas stenografiskt och protokollen tryckas in extenso. Af detta stora material drager kommissionen sedan sina slutsatser. Hundratals tjocka folioband af sådana »blå böcker» äro i tryck meddelade, och ytterst värdefullt, men på samma gång svåråtkomligt och svårnjutbart material finnes i dessa publikationer. Metoden har stora förtjenster. Offentligheten och engelsmannens parlamentariska uppfattning hafva gifvit undersökningen en obestridd prägel af opartiskhet. Genom det stenografiska upptecknandet och tryckandet af de muntliga uppgifterna kan hvem som helst granska tillförlitligheten af det underlag, hvarpå kommissionen stödt sina slutsatser, och den opartiskhet och tankeskärpa, hvarmed dessa dragits. Oberäknadt metodens dyrhet och omständlighet, har den dock äfven andra olägenheter. Någon i ordets egentliga mening statistisk behandling af materialet medger den icke. Den arbetar endast tillfälligt och låter icke följa de sociala förhållandenas successiva utveckling. Den lämpar sig föga för insamlandet af nya fakta, ger i allmänhet ej anledning till nya uppslag för en frågas bedömande. Det engelska vittnessystemets största förtjenst är, att det ger en bild af de för handen varande förhållandena och huru de för dessas förbättrande föreslagna hjälpmedlen bedömas af de närmast intresserade.

Den andra metoden för åstadkommande af en arbetsstatistik består deri, att man genom bofasta eller kringresande personer söker inom ett för hvar och en begränsadt område genom utskickade frågeformulär och muntligt förhör insamla uppgifterna. De amerikanska arbetsbyråerna tillämpade denna metod genast från början i vidsträckt skala. Naturligtvis är detta förfarande ingalunda så lätt kontrollerbart för den utomstående som vittnessystemet och erbjuder onekligen större tillfälle för det subjektiva godtycket och partiandan att göra sig gällande. Vid många tillfällen är det

dock den enda användbara metoden och har visat synnerligen vackra resultat. Genom ett noggrant utväljande af de personer och korporationer, från hvilka uppgifterna insamlas, så att svaren kunna anses representera hvarandra motsatta och kompletterande intressen, och genom kritisk granskning af det inkomna materialet, har det visat sig att metoden kan blifva fullt tillförlitlig. Framför vittnessystemet har metoden den stora fördelen, att den kan ge förhållandena uttryckta i statistiska siffror, jämförliga från en tidpunkt till en annan och från ett land till ett annat — och att den ofta ger uppslag till en helt ny uppfattning af förhållandena. Deremot är den mindre lämplig att begagna, då man vill lära känna de mest intresserades subjektiva uppfattning af någon viss, mera invecklad fråga.

Slutligen måste naturligtvis för vissa delar af arbetsstatistiken begagnas den inom den vanliga statistiken hufvudsakligast använda metoden att bearbeta föreliggande tryckta eller skrifna källor, vanligen i yttersta hand efter gifvet formulär af statens och kommunens ordinarie tjänstemän såsom biprodukt vid deras andra åligganden gjorda uppteckningar af fakta. Denna metod, som lemnat högst beaktansvärda upplysningar vid sådana undersökningar som t. ex. öfver antalet döda och födda, antalet brott och dess orsaker, gods- och persontariffers inverkan på samfärdseln och dylikt, spelar naturligtvis stor roll äfven vid arbetsstatistiken, men erbjuder der stora svårigheter och är mindre användbar på den grund, att de uppgifter, som här erfordras, ofta äro af mera sväfvande och mångtydbar beskaffenhet och några användbara tryckta eller skrifna källor ej förefinnas. För hvarje år ökas dock metodens brukbarhet äfven här, och särskildt för den internationella arbetsstatistiken är den så godt som ensam användbar.

Af de uppgifter, som ingå i en arbetsstatistik, äro somliga af den natur att de ej väsentligen skilja sig från dem, som besörjas af den redan befintliga statistiska byrån. Andra åter hafva litet eller intet med dem att göra. Sålunda torde en ny fullständigare yrkesstatistik, som kunde ligga till grund för de arbetsstatistiska arbetena under en följd af år, lämpligast kunna och böra utföras i sammanhang med den statistiska byråns ordinarie folkräkning, om blott planen uppgjordes fullständigare och med tanke på andra till den rena arbetsstatistiken hörande frågor. En skarp specialisering borde ega rum med afseende på yrkesgrenarne, antalet vuxna och minderåriga arbetare af båda könen, deras fördelning efter de industriella inrättningarnas olika storleksklasser samt på fabriks- och handtverksindustrien m. m.

På arbetsstatistiken i inskränktare mening komma åter sådana undersökningar som öfver arbetslönerna, de olika arbetarekategoriernas årsför-tjenst, löneformer, sättet och tiden för lönernas utgående, arbetstidens längd och fördelning på dagen och året, antalet sysslolösa under olika årstider med mera dylikt. Af sig sjelft faller, att dessa undersökningar ej skulle utföras på en gång, utan bit för bit, delvis, der så visade sig af vigt, periodiskt.

Slutligen skulle till arbetsstatistik höra sådana uppgifter som under-sökning af arbetarnes lefnadsförhållanden beträffande mat, bostäder, kläder och hela ekonomien. På samma gång dessa frågor äro de svåraste och erfordra den omsigtsfullaste behandlingen, behöfva de för sin utredning kännedom om åtskilliga af de tidigare vidrörda uppgifterna och torde därför, oaktadt sin ingripande betydelse, komma i sista rummet.

Med afseende på sättet för uppgifternas insamlande torde kunna såsom sjelfklart äfven framhållas, att statens och kommunernas befintliga tjänstemän i de olika landsändarne ej kunna belastas dermed; — och detta både därför, att det skulle vara svårt att åläggga dem ett sådant uppdrag och emedan de ofta skulle vara för uppdraget mindre lämpliga och intresserade. Möjligen kunde de i vissa fall verka såsom mellanhänder, men äfven detta torde i de flesta fall böra undvikas.

Af fabriksinspektörerna kunna värdefulla bidrag påräknas, och då med all sannolikhet dessa tjänstemän med tiden komma att ökas till antalet och förses med biträden, på det att deras tid ej må allt för mycket upptagas af tidsödande, men jmförelsevis lätt utfördt skrifveriarbete, kunna än rikligare och mera upplysande bidrag från dem erhållas. Så sker ock redan nu utomlands.

Det hufvudsakliga arbetet måste dock utföras af personer, som hafva det till hufvuduppgift. Den statistiska byrån kan ej i sin nu befintliga form åtaga sig arbetet. Dels är den redan nu fullt upptagen af sina åligganden, dels rör den sig under alldeles för bundna former och saknar det initiativ, som onekligen erfordras för ett så mångskiftande uppdrag, som en arbetsstatistisk byrås, dels är den bildad och under årtionden invand under sådant åskådningssätt, att man kan ifrågasätta, huruvida man kunde ens påräkna hos dess tjänstemän något varmare intresse för de hit-hörande frågorna. I intet land har man heller försökt en sådan utväg. Man har städs ansett nödigt att skilja arbetsstatistiken från de ordinarie statistiska embetsverken. Såsom ofvan framhållits, komma dock åtskilliga beröringspunkter och gemensamma uppgifter mellan de båda slagen af statistik att finnas, och naturligtvis måste anordningar vara träffade för att

de delvis gemensamma källorna och litterära hjälpmedlen hållas för båda tillgängliga.

Såväl af uppgifternas natur som af den ofvan lemnade redogörelsen för arbetsstatistikens ordnande i andra länder framgår, att arbetet måste utföras dels af stadigvarande erfarne statistiker, dels af utsända personer, som på ort och ställe göra sina undersökningar och genom personligt sammanträffande med såväl arbetsgivare och arbetare som andra intresserade personer inhemta upplysningar. Möjligen borde i sammanhang med anstalten stå ett rådgivande element, motsvarande den jemte statistiska centralbyrån stående statistiska beredningen, och bestående af sakkunniga intresserade personer, representerande olika klasser, hvilkas hörande kunde vara af betydelse för utkastande af planerna för de speciellare undersökningarna, äfven om de ej deltog i det egentliga statistiska arbetet.

Hufvudsaken är, att anordningarna blifva sådana, att å ena sidan statsmagterna och allmänheten kunna hysa full tillit till de ur statistiken framgående resultaten och å den andra en liflig förbindelse eger rum med de klasser, undersökningarna gälla, och sålunda en noggrann kännedom om strömningarna inom dem ej saknas.

Skulle af praktiska skäl synas önskvärdt, att den arbetsstatistiska personalen lyder under något af de nuvarande statens embetsverk, torde kommerskollegium erbjuda åtskilliga fördelar genom den handels- och näringsstatistik, som redan är dit förlagd, och med sin nya organisation kunna röra sig under tillräckligt fria former för att ej behöfva undertrycka den för arbetsstatistiken erforderliga handlingsfriheten.

De sociala frågorna intaga i våra dagar ett så framstående rum och erbjuda så stora svårigheter vid sin lösning, att utskottet ej tvekar uttala som sin åsigt att stor vikt ligger på hvarje förberedande åtgärd, som kan sprida ljus öfver de faktorer, som inverka på dessa invecklade frågor. Härvid tränger sig kanske i första rummet fram frågan om höjandet af arbetarnes ställning. I alla länder stå dessa spørsmål främst på dagordningen, och otvifvelaktigt är det ett oundgängligt vilkor för deras lösande att i grund och botten känna de förhållanden, hvarunder de uppträda. Endast genom statistiska undersökningar rörande arbetsförhållandena kan utredas hvilka sociala reformer äro af behofvet påkallade och huru långt de böra utsträckas. Dylika undersökningar bidra väsentligt att skydda lika väl för ett menligt underlåtande af sociala förbättringar som för ett obetänksamt ingående på äfventyrliga försök. De gifva å ena sidan material för att verksamt bemöta agitatorer, då dessa söka verka genom origtiga och öfverdrifna framställningar, och bidra å den andra att förebygga sön-

dring mellan de olika klasserna inom samhället och befordra det fredliga reformarbetet. Helt naturligt är därför, att öfver allt i utlandet anordnats institutioner för arbetsstatistik. Utskottet anser, att Sverige ej kan undandraga sig deltagandet i detta så viktiga undersökningsarbete, så mycket mindre, som få länder hafva ett så godt underlag för detsamma som vårt land genom dess sedan gammalt väl ordnade befolkningsstatistik

De försök, som göras att genom enskilda uppoffringar och kommuners ingripande få en arbetsstatistik till stånd, äro ett talande bevis på huru kämbart behovet äfven hos oss redan är, men kunna ej ersätta statens ingripande. Hvarje statistiskt arbete kräfver tillämpning af likartade principer öfver en större areal och en större tidrymd för att blifva fullt användbart, och för åstadkommande häraf fordras statens ingripande och hjälp. Härtill kommer, att en mängd uppgifter och lättnader vid dessas insamlande, hvilka omedelbart stå statens tjenstemän till buds, endast med stor svårighet kunna beredas enskilda, som arbeta på detta område.

Men på samma gång utskottet anser sig böra förorda, att anordningar träffas för bringande af en arbetsstatistik till stånd, anser utskottet, att frågan ännu befinner sig i en så litet utredd form, att det ej kan uttala sig om sättet för utförandet. De antydningar, som ofvan lemnats, torde tillräckligt visa, att många synpunkter härvid äro att beakta. En utredning från Kongl. Maj:ts sida är önskvärd för att kunna bedöma, huru en verksam arbetsstatistik skall ordnas, utan att de erforderliga penningmedlen öfverstiga hvad som kan vara lämpligt. Utskottet är öfvertygadt, att om arbetsstatistiken ej anläggas i för stor skala, utan lämpas efter våra begränsade förhållanden, den kan åstadkommas med jemförelsevis små medel. Erfarenheten inom de arbetarekomitéer, som under de sista årtiondena arbetat i vårt land, har varit, att bristen på arbetsstatistiska förarbeten i väsentlig mån förlängt tiden och ökat omkostnaderna för komitéernas arbete, oberäknadt andra svårigheter denna brist förorsakat. Naturligt är ock, att en planmessigt och praktiskt anlagd, kontinuerligt bedrifven undersökning af arbetsförhållandena äfven ur ekonomisk synpunkt skall ställa sig fördelaktigare än de stötvis och forceradt bedrifna undersökningar, som satts i gång, då någon viss arbetsfråga blifvit bragt å bane.

På grund af hvad ofvan anförts och med den uppfattning af betydelsen och innebörden af en arbetsstatistisk undersökning, hvaråt utskottet ofvan sökt gifva uttryck, får utskottet hemställa,

att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens för-

sorg af en svensk »arbetsstatistik» samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas vara påkallade.

Stockholm den 9 mars 1893.

På utskottets vägnar:

AUG. WIJKANDER.
